

Jag gillar!

 Digidel 201

Biblioteken

och den digitala delaktigheten

stödjer

 Digidel 2013

www.digidel.se

500 000 svenskar

 Digidel 201

Presentation av exempel ur bibliotekens strävan för digital delaktighet och inspiration till fortsatt arbete.

Foto: Elisabeth Ohlson Wallin

– Folkbiblioteken är med sin digitala kunskap, spridning över landet och breda kontaktyta mot befolkningen nyckelspelare i arbetet, säger Niclas Lindberg, generalsekreterare i Svensk Biblioteksförning.

Digital delaktighet ökar via folkbibliotek över hela landet

Kanske formulerar den irakiska kvinnan i Östergötland saken allra bäst när hon beskriver hur man kan känna sig både döv och stum utan tillgång till internet. Digital delaktighet är viktig!

Folkbiblioteken såg ett ökad digitalt behov och intresse hos användarna. Biblioteken var därför tidigt ute med datorer. Nätkunskapen hos personalen blev snabbt hög. Att använda internet på biblioteket kom att bli en självklarhet; både för anställda och besökare. Användarna önskade fler och fler e-tjänster och biblioteken blev också själva producenter av e-tjänster.

I regeringens förslag till ny bibliotekslag står: *Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.* Ett tydligt uppdrag som förpliktigar.

När Digidel-uppropet presenterades i december 2010 var Svensk Biblioteksförning en av undertecknarna. Kampanjens syfte var tydligt: den digitala klyftan skulle minska och e-delaktigheten öka. I siffror var ambitionen hög: minst en halv

miljon svenskar skulle bli digitalt delaktiga fram till 2013. Nu har några år gått sedan kampanjen inleddes. Som inspiration för det fortsatta arbetet samlar denna broschyr några exempel på vad folkbiblioteken hittills har gjort.

Folkbiblioteken är med sin digitala kunskap, spridning över landet och breda kontaktyta mot befolkningen nyckelspelare i arbetet. Även om Sverige internationellt sett ligger bra till när det gäller användning av internet, står fortfarande grupper vid sidan om.

Här kan biblioteket göra skillnad!

Niclas Lindberg
Generalsekreterare
Svensk Biblioteksförning

Foto: Anna Hillmans

Peter Björkman, bibliotekarie, Lisa Gottschalk, bibliotekarie och Margareta Berg, bibliotekschef.

Utmaningar och möjligheter med språklig rikedom

”Att det talas över 100 språk i Botkyrka är en rikedom att förvalta och göra något bra av”, konstaterar bibliotekschefen i Botkyrka kommun, Margareta Berg, entusiastiskt. Men hon medger att det också är en utmaning eftersom just språket är det redskap folkbiblioteken arbetar med i det demokratiska uppdraget. I kommunen där det finns sex bibliotek, har mer än hälften av de cirka 86 000 invånarna sin bakgrund i andra länder än Sverige.

När det gäller digital delaktighet finns inget likhetstecken mellan att ha annat modersmål än svenska och digitalt utanförskap, förklarar Margareta när vi träffas bland böckerna i Hallunda bibliotek.

Det är inte alls säkert att man är mindre kunnig om datorer för att man kommer från till exempel Somalia eller Irak. Skiljelinjen, konstaterar hon, går mellan de med utbildning och de som har en kort sådan eller ingen alls. Det är snarare en klassfråga.

Bibliotekarien Peter Björkman menar också att det han kallar den ”digitala klyftan” inte är kopplad till ursprungsland, men säger att det finns en språklig dimension som är viktig och särskilt akut

i den växande gruppen av invånare med kort utbildning. En del har aldrig gått i skolan. Krig, fattigdom och föräldrade värderingar har stått i vägen. Och det som är svårt att lära sig på modersmål är förstås ännu knepigare på ett språk man just lärt sig.

Läsförståelsen minskar

Peter Björkman vill lyfta frågan om litteracitet, förmågan att använda texter, och han är oroad över utvecklingen bland medborgarna oavsett bakgrund.

”Vi har datorer och läsplatser och allt vad det är, men samtidigt visar undersökningar att läsförståelsen minskar i många grupper”.

Peter Björkman konstaterar att samarbeten är viktiga för hur framgångsrikt något ska bli. Ett sådant är redan etablerat med Botkyrka Kvinnoresurscenter, som samlar kvinnor som står långt från arbetsmarknaden och för vilka biblioteken har arrangerat utställningar och seminarier.

”Det behövs ännu mer kraft i arbetet med digital delaktighet”, tycker Margareta Berg. Redan erbjuder man handledning för enskilda eller grupper i Hallunda och de andra biblioteken i Botkyrka, och fångar in många. Men det finns så många fler biblioteken skulle vilja nå.

Mobil utrustning

Nu är också ny mobil utrustning införskaffad, med syfte att användas i workshops där man samlar upp olika frågor och låter deltagarna pröva på den digitala tekniken och utvecklas tillsammans i grupp.

Att fysiskt förflytta sig till platser där behoven finns, är ytterligare ett sätt att försöka minska utanförskapet.

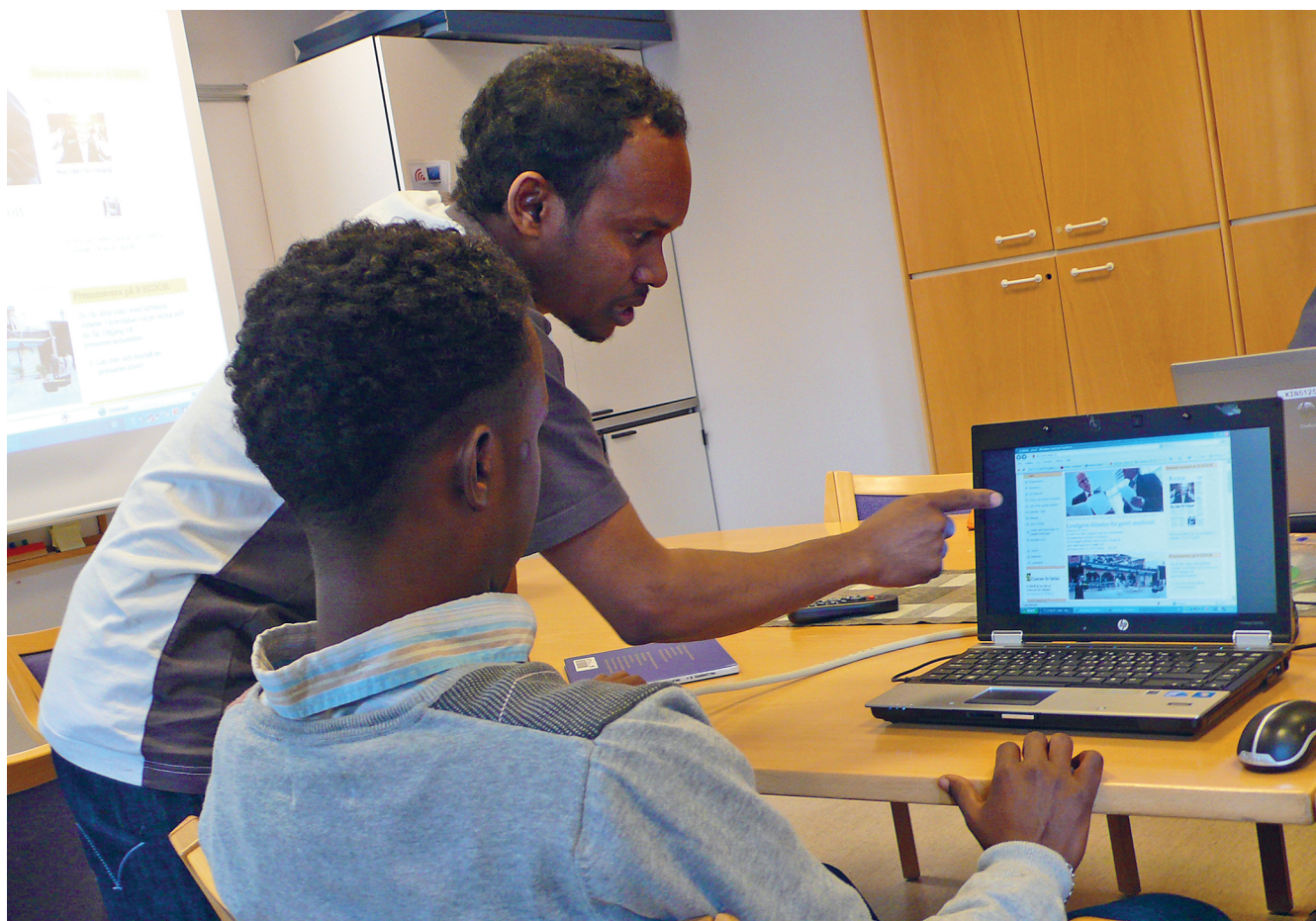

Foto: Anne Hederen

Länsbibliotek Östergötland anordnar på Ostsamkommunernas uppdrag samhällsorientering för nyanlända.

Tio timmar för delaktighet!

När Mohammad, 24, plötsligt kan se på internet hur bussarna går i Östergötland är det ett mycket konkret exempel på att bli digitalt delaktig. En framgång för honom själv, men också för samhället även om det möjligtvis låter pretentiöst.

Efter att regeringen bestämde att alla som får permanent uppehållstillstånd i Sverige ska få 60 timmars samhällsintroduktion på sitt hemspråk beslutade Regionförbundet Östsam att gå ett steg längre. Sedan i somras erbjuder man 10 extra timmar med digital utbildning för att öka delaktigheten.

”Vi tyckte att det här var ett ypperligt tillfälle”, säger Kira Berg som är projektledare för Digidel 2013 i Östergötlands län. ”Precis som man får lära sig om mycket annat i samhället så bör internet och e-tjänster ingå. Du kan näst intill inte

söka ett jobb om du inte har en e-postadress och vet hur du hanterar nätet” menar hon, och hävdar att regionen är ensam i landet om satsningen.

Samtliga kommuner nappade

När initiativet presenterades nappade samtliga kommuner i länet och plussade på 10 timmar på samhällsintroduktionen. Flera hundra har sedan dess fått en större inblick, eller utblick kanske är en bättre beskrivning, i den digitala världen i bibliotekens egen regi eller i olika samarbeten med flyktingmottagningen, SFI och

studieförbund. Bland dem kvinnan från Irak som insiktsfullt uttryckte att ”om man inte kan använda internet kan man känna sig som döv och stum och inte veta vad som finns”.

”Det har blivit väldigt uppskattat men det är för lite” konstaterar Kira Berg. ”Du kan ju tänka dig om du kommer och är analfabet”, fortsätter hon och menar att introduktionen bör vara längre och mer individanpassad.

Vem ansvarar

”Vem ska ta ansvar för att den digitala biten ingår i samhällsintroduktionen, oavsett var jag bor?” undrar Kira Berg och hoppas att minst tio extra timmar för digital delaktighet ska bli verklighet i hela landet.

”Delaktighet är en fråga om tillväxt”

I samarbete mellan Regionbiblioteket och olika studieförbund pågår satsningar för att minska det digitala utanförskapet i samtliga tolv kommuner i Kalmar län.

Regiondirektören Håkan Brynielsson vars ansvar också omfattar Regionbiblioteket i Kalmar län menar att det finns en viktig ekonomisk aspekt på frågan om delaktighet.

”Det handlar om tillväxten! Vi håller på att bygga upp ett kraftigt e-handelkluster i länet och digital delaktighet handlar om att våra företag ska kunna konkurrera.”

Brynielsson pekar på siffror från EU-kommissionen som visar att en stor del av tillväxten i Europa de senaste åren är relaterad till digital utveckling. Då gäller det att följa med även i Småland.

Målet i Kalmar län är att 5 000 fler invånare ska ha blivit digitalt delaktiga till utgången av 2013. För att räknas som sådan ska man ha genomgått en studiecirkel kring internet på nio timmar.

”Vi är på väg mot målet”, konstaterar regionbibliotekarien Christer Bergqvist och berättar att det utöver dessa studiecirkelarrangerats mängder av aktiviteter, som föredrag och informationsträffar. Skulle även de räknas in är antalet ”delaktiga” uppe i nästan 11 000.

Enligt regiondirektören Håkan Brynielsson råder stor politisk enighet om frågans vikt.

Potential för effektiviseringar

Från myndighetshåll ser han att digitala lösningar innebär potential för effektiviseringar och andra organisationslösningar, vilket man redan prövar. Men han betonar vikten av alla invånare kan följa med. ”Det borde kunna gå ännu fortare, men det är delvis en åldersfråga. För alla är det inte lika självklart och då är det ännu viktigare att öka kunskapen.”

Foto: Pelle Hybinette

– Det är en demokratifråga att alla i regionen har möjlighet att använda den teknik som i allt större grad används för att sprida information, säger Håkan Brynielsson, regiondirektör i Regionförbundet i Kalmar län.

Håkan Brynielsson jämför den digitala utvecklingen med elektricitetens intåg en gång i tiden, det är samma strukturella problem menar han. Det lär dröja innan 100 procent av befolkningen i Kalmar län är digitalt delaktig, men det stora fler-

talet ska vara det inom en snar framtid bedömer han.

”Det är en demokratifråga att alla i regionen har möjlighet att använda den teknik som i allt större grad används för att sprida information.”

Foto: Johan Wangström

Annika Eriksson, chef Nordmalings bibliotek, och Solveig Edlund, biblioteksanvändare och Digidelmedverkande.

”Solveig fångad i bibliotekets nät”

Nordmalings bibliotek söder om Umeå satsar på att utveckla invånarnas digitala kunskaper. ”Man måste känna till begrepp som Twitter och Youtube”, menar Solveig Edlund, 71 år och entusiastisk biblioteksbesökare.

”En orädd ambassadör som inspirerar andra”, så beskriver bibliotekschefen Annika Eriksson ”stammisen” Solveig Edlund som idag tagit sig till biblioteket på en spark som står parkerad utanför entrén.

Solveig beskriver glädjen över de digitala kunskaper som nu sprids bland hennes äldre bekanta. Förkunskaperna är mycket varierande, konstaterar Annika. En del som besökt bibliotekets utbildning vet inte hur man slår på datorn eller skriver in en webbadress. ”Det ska vara basic”, säger Solveig som har datorvana sedan tidigare och slukar i sig kunskaperna.

”En del tycker att jag är för gammal men man hamnar på efterkälken om man inte åtminstone känner till begreppen, menar hon. Du behöver inte kunna utföra det men du ska veta vad orden står för.”

Bibliotekschefen Annika Eriksson är en viktig förklaring till kommunens offensiva hållning i digitala frågor. Hon

arbetade tidigare med Digidel på länsbiblioteket och såg både behov och utvecklingsmöjligheter när hon blev ansvarig för verksamheten i Nordmaling där många av invånarna är äldre.

Biblioteken har en självklar roll

Biblioteken har en självklar roll i den digitala utvecklingen menar hon och arrangerar nu träffar med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommunen och banker som berättar om sina digitala tjänster. En besvikelse tyvärr är Landstinget i Västerbotten som beslutat att inte åka ut i kommunerna för att möta invånarna i denna form.

”Vi skulle vilja att de kom och berättade om ’Mina vårdkontakter’. Det är jättesynd, för det tror jag att människor skulle vara intresserade av”.

Som vanligt är det svårt att veta hur stort det digitala utanförskapet i bygden verkligen är, men Annika känner att det

fortfarande är en utmaning att få besökare till bibliotekets kurser.

”Vi kan ju inte tvinga någon, de måste ju själva inse att de behöver lära sig.”

Fler träffar om till exempel Facebook är inplanerade och Annika funderar över om kommunens ungdomar skulle kunna vara ambassadörer som lär äldre om bland annat bloggar. Dessutom planerar hon att ha ”drop-in” på biblioteket för digitala frågor. Annika tycker också att man i andra forum ska väva in de digitala frågorna och i till exempel studiecirklar om mat tipsa om matbloggar.

Ytterligare ett sätt att minska den digitala klyftan skulle kunna vara att myndigheterna själva pushar på, att de verkligen förtydligar hur viktigt det är att folk lär sig de nya verktygen.

Solveig hör till de redan övertygade och googlar ofta kring olika ämnen efter att hon läst Västerbottens-Kuriren. Wikipedia är en favoritadress på nätet. Hon menar att känslan av digital delaktighet är som att skaffa körkort på äldre dar och konstaterar på varm norrländska.

”Alltså, man ska inte tro sig om att inte kunna lära sig!”

”Alingsås bland de första med utbildning om nätet”

Alingsås bibliotek var tidigt ute med internetutbildning i början 2000-talet. En av krafterna bakom initiativet var bibliotekarien Jan André, som utvecklat ett eget utbildningsmaterial till kurserna. ”Det är väl den gamla folkbildningstanken som ligger bakom, jag känner för dem som står utanför”, förklarar Jan sitt tidiga engagemang.

Vad är receptet för framgång, enligt dina erfarenheter?

Jag tror att allt handlar om att få människor att våga ge sig till känna. Att inte behärska dator och internet upplevs av många som både problematiskt och skamfyllt. Då tror jag det handlar om att förmedla budskapet att alla kan lära sig och att det dessutom kan vara roligt och lustfyllt. Undervisningen måste ske i lugnt tempo, bygga på ett mindre antal konkreta exempel och innehålla mycket repetition.

Vilka är de bästa sätten att nå dem som står utanför?

I början tror jag det viktigaste är att gå ut i media plus att skapa ett nätverk med personer som möter personer i målgruppen, gärna inom vuxenutbildningen. Efter ett tag börjar personer som gått kursen rekommendera den till vänner och då behöver man inte jaga deltagare.

Hur når man dem som inte kommer självmant till folkbiblioteken?

Svårt. Man kan göra besök där man tror att de finns: Arbetsförmedlingens aktiviteter för långtidsarbetslösa, kyrkor, föreningar, Aktiva seniorer etcetera.

Hur litet kan utanförskapet bli, hur ska det gå till efter Digidel 2013?

Utanförskapet kan minskas, men förstås aldrig helt försvinna. Biblioteken kan fortsätta erbjuda enklare kurser/support efter Digidelkampanjens slut, i den mån de mäktar med. Man kan också organisera frivilliga krafter som arbetar med biblioteket som bas.

Foto: Andia Chatouri/Regeringskansliet

– Folkbiblioteken har gjort, och gör, fantastiska insatser. De är en naturlig mötesplats och en plats där man kan söka information, säger Anna-Karin Hatt, statsråd med ansvar för IT-frågor.

”Sverige ska vara bäst!”

Regeringens mål är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Och när det gäller den digitala delaktigheten har Sverige kommit långt konstaterar it- och energiminister Anna-Karin Hatt.

”Vi i Sverige har kommit väldigt långt. Nio av tio svenskar använder sig regelbundet av internet och det är internationellt sett en väldigt hög siffra, bland de bästa i världen. Men att en av tio inte gör det innebär också att många står utanför. Jag tror att de flesta som får pröva på vill fortsätta att vara digitalt delaktiga. Därför är det viktigt att ge så många som möjligt chansen. Samtidigt respekterar jag det val som en del faktiskt gör. Det ska gå att vara analog medborgare även i framtiden”.

Kommer alla att kunna bli digitalt delaktiga?

”Med digitala hjälpmedel så kan vi ta oss över de allra flesta trösklarna. Och de som har funktionshinder har extra mycket att vinna på att bli digitalt delaktiga. Männ-

iskan har till sin natur alltid använt sig av tekniska framsteg för att övervinna problem. Så ja, nästan alla kan bli digitalt delaktiga, och ha glädje av det. Vi ska fortsätta arbeta för att få människor digitalt inkluderade. Arbetet med den digitala agendan fortsätter till exempel via Användningsforum på Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam). Alla som vill ska få chansen att bli digitalt delaktiga.”

Vilken roll ska folkbiblioteken ha i det fortsatta arbetet och vem ska vara ansvarig?

”Folkbiblioteken har gjort, och gör, fantastiska insatser. De är en naturlig mötesplats och en plats där man kan söka information. Samtidigt ser det olika ut i olika delar av landet. Jag tror inte på storskaliga centralistiska lösningar utan jag är övertygad om att kommunerna och biblioteken lokalt kan hitta de arbetsformer som bäst passar dem”, säger it- och energiminister Anna-Karin Hatt.

Bakgrund

1. Detta är Digidel 2013

Digidel 2013 är en kampanj som startat ur det konkreta behov av hjälp med datorer och internet som bland andra biblioteken möter hos sina besökare. Kampanjen pågår fram till slutet av 2013 och målet är att ytterligare en halv miljon svenskar då ska vara digitalt delaktiga, det vill säga ha fått hjälp att kunna hantera en dator och att komma ut på nätet för att surfa, skriva e-brev och annat de behöver för sin vardag.

Trots den stora roll internet har fått i våra liv står fortfarande en stor del av befolkningen utanför. När kampanjen inleddes var det enligt undersökningen *Svenskarna och Internet 2011* hela en och en halv miljon svenskar som inte var digitalt delaktiga.

Kampanjen är ett nätverk som består av 400 organisationer, företag, föreningar, myndigheter och enskilda. Den är öppen för alla som vill göra en insats. Stiftelsen ".SE" bekostar ett kansli för att kampanjen ska kunna samordnas, och satsar projektmedel. Biblioteken är en viktig kraft för att nå så många som möjligt.

Hur väl satsningen lyckats kommer att mätas i undersökningen *Svenskarna och internet 2014*.

2. Bibliotekens roll för ökad delaktighet

FN har pekat på bibliotekens ansvar för att underlätta användandet av ny informationsteknologi och i den kommande bibliotekslagen som ska börja gälla 2014 understryks ansvaret för demokrati och digital delaktighet. Men redan pågår en lång rad olika initiativ på bibliotek runt om i landet för att knyta invånarna närmare nätet. Ibland i bibliotekens egen regi, som exempelvis drop in-tider för digital handledning eller kurser med olika inriktning, också sådana där bibliotekets personal fysiskt flyttar verksamheten till platser närmare behoven. Andra gånger är det andra verksamheter i kommunen eller olika myndigheter som håller i information om just deras internetjänster, eller banker som får visa upp sig på biblioteket. Många bibliotek samarbetar också med till exempel studieförbund.

På digidel.se finns en mängd inspirerande exempel på aktiviteter runt om i landet.

3. Mer "e" bli're

Det vi kallar digitalt utanförskap idag kan bli ett ännu större handikapp framöver. Än mer av myndighetskommunikation och samhällsinformation kommer att bli digital.

Regeringen har beslutat om en nationell digital agenda, *IT i människans tjänst*, och har satt målet högt. Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Många myndigheter har redan olika internetfunktioner och i den stora myndighetsgemensamma tjänsten "Mina meddelanden" byggs en digital brevlåda där man även kan ta emot sekretessbelagd information. De vita fönsterkuvertens dagar kan på sikt vara räknade. Men några särskilda utbildningsinsatser är inte planerade.

4. Utanförskapet minskar

Spännande siffror visar hur vårt beteende ändras i den digitala eran. Den stora kartläggningen *Svenskarna och Internet 2012*, gjord av Olle Findahl åt Stiftelsen .SE visar att:

- År 2012 hade 89 procent av befolkningen tillgång till internet.
- Spridningen ökar inte längre bland dem över 18 år.
- Användningen bland de med tillgång blir allt större, allra mest ökar den i åldern 9-11 år.
- Internet används av allt yngre, 2012 gäller det hälften av treåringarna och 40 procent av tvååringarna.
- 1,2 miljoner använder sällan eller aldrig internet. De flesta är över 45 år och det vanligaste skälet som anges är ointresse.
- De mobila uppkopplingarna med smartphones och surfplattor ökar kraftigt. Ungefär hälften av befolkningen kan surfa mobil.
- Anslutningen till olika sociala nätverk har stannat upp, förutom en liten ökning i åldern 7-12 år.
- 97 procent av befolkningen använder telefonen men bara några få procent Twitter.
- Halva befolkningen saknar e-legitimation, men 90 procent av de högt utbildade mellan 26-45 har en.
- 28 procent betalar inte räkningar över internet.
- De traditionella mediernas viktighet består men internet bedöms som allt mer betydelsefullt. Känslan av att inte vara delaktig finns dock kvar hos många.

Svensk Biblioteks förening undertecknade tillsammans med en rad organisationer Digideluppropet den 3 december 2010 och startskottet för Digidelkampanjen var den 5 april 2011. Med det här häftet vill vi ge tips, tankar och idéer inför bibliotekens fortsatta arbete med den digitala delaktigheten. Läs mer om, och berätta vad ditt bibliotek gör, på Digidelkampanjens webbplats www.digidel.se.

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING

Box 703 80, 107 24 Stockholm
Tel: 08-545 132 30 Fax: 08-545 132 31
www.biblioteksforeningen.org